

Intervju

»POMEMBNO PA JE, DA SVOJ POKLIC OPRAVLJAŠ ZADOVOLJNO IN PRIZADEVNO ...«

Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem

Razgovor z znanstvenim svetnikom, zgodovinarjem prof. dr. Brankom Marušičem prvotno ni bil zamišljen za objavo. Posnela sem ga za raziskavo kulture etnološke vede na Goriškem tako kot tudi razgovore z nekaterimi drugimi ljudmi, ki so pomembno sooblikovali preteklost domoznanstva in etnologije na Goriškem. Pri tem so me zanimala predvsem doživetja in izkušnje sogovornikov pri njihovem delu znotraj strokovnih in stanovskih institucij na Goriškem. Intervju s prof. dr. Brankom Marušičem se je pokazal kot zaokrožena celota, razlaga povojnega raziskovalnega dela v humanistiki na Goriškem in kot ena od možnih razlag stanja na tem področju danes. Prinaša tudi nekatera še ne objavljena védenja našega sogovornika, dolgoletnega sooblikovalca muzejske, raziskovalne in kulturne stvarnosti na Goriškem, v Sloveniji in zamejstvu, današnjega vodje Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici.

O vprašanju, ki ga bom najprej zastavila, je bilo precej zapisanega v vašem nedavnem intervjuju za 1001 – solkanski časopis, ob tej priložnosti pa bi ga ponovila. Kaj menite, da je bilo v vaši mladostniški dobi odločilno, da ste se odločili za študij zgodovine?

Torej kakšnega štartnega mesta, s katerega bi se pognal v maraton zgodovine, ne morem točno določiti. Povem pa naj to, da me je že v gimnaziji zgodovina močno privlačila in tako sem že konec aprila leta enainpetdesetega kot dijak četrtega razreda nekdanje gimnazije pristvoval ustanovnemu občnemu zboru Zgodovinskega društva za Goriško. Spominjam se predavanja profesorja Milka Kosa, ki je takrat govoril o nastanku Goriške, in naredil sem si celo izpiske, ki jih imam še danes ohranjene. Posebej moram poudariti, da je imel v tem času poseben vpliv name profesor Stane Fabjan, ki sicer po poklicu ni bil zgodovinar, ampak je znal tako pripovedovati zgodovino, da so se mi njegova predavanja močno vtisnila v zavest in spomin. Moj profesor zgodovine je bil tudi Slavko Kretič. Iz njegovih predavanj sem se veliko naučil, kasneje pa nas je prevzel profesor, ki ni

zmogel ugotavljati nagnjenosti dijakov k določenim poklicem, mene konkretno k zgodovini. Celo ko sem si na maturi izbral zgodovino, mi je namesto primerne ocene, ki bi si jo zaslužil, zasolil z dvojko, kar je bilo seveda zame neprijetno. Zadostna ocena je bila slaba popotnica za študij zgodovine. Zato sem nekoliko vijugal po študijski poti, saj sem najprej študiral medicino, ko bi lahko začel kar z zgodovino. Ampak tako je bilo in nazadnje, vsak je sam svoje sreče kovač.

Pravzaprav pa ste se šele potem pridružili svojim vrstnikom.

Medicino sem študiral tudi zato, ker so mi domači rekli: »Pojdi, pojdi, ker si še mlad ...« V času, ko sem maturiral, sem bil star sedemnajst let in štiri mesece. Zgodovina mi je bila vedno zelo blizu, imel pa sem nekoliko drugačne interpretacije nekaterih zgodovinskih dejstev kot moj zadnji gimnazijski učitelj. Prebiral sem dela s temami iz zgodovine. Nekoč sem bil kritičen do tega profesorja zgodovine v zvezi z Vukom Karadžičem, ki ga je zamenjal z Dositejem Obradovićem. Med poukom sem

mu oponesel neko netočnost in očitno je takrat nastala zamera. Naučil pa sem se nekaj: ne uči svojega učitelja, ampak se vzdrži kritičnih pripomb, tudi če je netočnost več kot očitna. Pa še nekaj. Strogost učitelja je obratno sorazmerna z njegovim znanjem.

Je imel kdo iz družine na vas poseben vpliv? Vaš oče je bil baje zelo eksakten.

Zaradi svojega zdravniškega poklica je moral biti natančen. Moj stari oče po mamini strani pa je bil krajevni zgodovinar, ampak samorastnik. Imel je bogato knjižnico, hranil je več materialnih ostalin preteklosti in izkopal je nekaj antičnih oziroma slovanskih grobov v Komendi na Gorenjskem. Sodeloval je s profesorjem Francetom Steletom, umetnostnim zgodovinarjem, s katerim sta bila rojaka. Zanimala ga je tudi zgodovina Petra Pavla Glavarja, ki je bil doma iz Komende, in moj stari oče je pisatelju Ivanu Preglju dajal informacije o »Odiseju iz Komende«. Bil pa je gostilničar oziroma trgovec z vinom, zato je bilo raziskovanje preteklosti zanj le konjiček.

Ste vašega starega očeta iz Komende poznali, imeli z njim stike?

Ko je stari oče umrl (1941), sem bil star tri leta, zato se ga ne spominjam. Pač pa vem o njem to, kar mi je pripovedovala moja mama. Imel sem pa strica dr. Ivana Slokarja, ki je bil prvi slovenski gospodarski zgodovinar. Doktoriral je iz zgodovinskih ved in prava. Z njim nisem bil v krvnem sorodstvu, saj je bil soprogram bil v krvnem sorodstvu, saj je bil soprogram mamine sestre. Leta 1914 je na Dunaju izdal obsežno knjigo (skoraj 700 strani) o zgodovini avstrijskega gospodarstva za časa Franca I. (*Geschichte der österreichischen Industrie und ihrer Förderung unter Kaiser Franz I.*), še danes pomembno delo za avstrijsko gospodarsko zgodovino. Slokar je bil na svoj način primorski rojak, vendar je bil predvsem svetovljan. Njegov oče, finančni uradnik, ki je služboval po raznih krajih monarhije, je bil doma iz Lokavca. Ivan Slokar se je rodil v Mostarju, maturiral je v Gorici (1903), skupaj s pisateljem Pregljem. Tak je bil zgodovinarski svet, s katerim sem se posredno in neposredno srečeval v

domačem okolju. Moj oče pa je bil filatelista in s filatelijo, če jo sprejemaš tako, da spoznaš v znamki mnogo več kot le znamko, se ponuja izjemna priložnost za učenje in nabiranje znanja. Moj oče je tako leta 1953 naredil filatelistično tematsko razstavo o boju Primorcev za svobodo. Zelo nazorno je pokazala, koliko zgodovine ponujajo znamke. V mladih letih sem bil filatelista in znamkam dolgujem veliko. Tudi svoji noni, ki mi je večkrat pripovedovala, kako je njen oče nosil slovensko zastavo na šempaškem taboru 18. oktobra 1868. Zanimala me je pripoved o tem dogodku in morda me je prav nonino pripovedovanje približalo problematiki narodnega prebujanja na Primorskem. Pa naj omenim še neko dejanje iz preteklosti Slovencev na Goriškem, tudi o tem so doma govorili, in sicer, da smo imeli Slovenci že leta 1918 svojo vlado v Gorici. Problem me je močno zanimal in mnogo kasneje sem ga obdelal v svoji diplomski nalogi o goriških Slovencih od preboja pri Kobaridu (oktober 1917) do razpada monarhije. Take vzpodbude so me vezale na preteklost. Sicer pa človek živi vedno v zgodovini in zlasti, če se giblješ v krogu starejših ljudi, je preteklost spremljevalec sleherne komunikacije.

Kdaj ste vzpostavili strokovne stike s slovenskimi kulturnimi delavci v zamejstvu, ter italijanskimi in furlanskimi kulturnimi delavci in raziskovalci?

Ko sem pisal diplomsko nalogo, to je bilo v letih 1960–1961 preteklega stoletja, sem gradivo zbiral tudi v goriški državni knjižnici. Takrat sem že imel stike z italijanskimi domoznanci; opredelitev domoznanec se mi zdi zelo primerna, zlasti ko govorimo o lokalni zgodovini. Obmejno sodelovanje se je na našem območju razvijalo po Videmskem sporazumu od sredine leta 1955 dalje. Morda so bile za večino ljudi spočetka onkraj meje res najbolj zanimive trgovine. Toda nekateri smo zahajali tudi v kulturne in znanstvene ustanove v Gorici, Trstu in Vidmu. Povezava z ljudmi sorodnih zanimanj onstran meje, Slovenci in Italijani, je bila vzpostavljena že kar kmalu. V državni knjižnici v Gorici je takrat deloval Guido Manzini, ki ni bil Goričan, pač pa Floren-

tinec. Bil je erudit, izobražen človek, ki je imel drugačen pogled na bližnji slovenski prostor kot Italijani, ki so živeli v slovenski soseščini. Vzpostavil je stike s knjižnico v Novi Gorici, z Marijanom Brecljem. In tudi sam sem kmalu zašel v ta krog.

Po diplomii in opravljeni vojaščini sem delal eno leto in pol, od jeseni triinšestdesetega do maja petinšestdesetega leta, kot asistent na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani, na oddelku za zahodno mejo. Tu je bila seveda problematika obmejnega prostora ves čas navzoča. Takrat sem po službeni dolžnosti prebiral dnevnik in časopisje iz obmejnega prostora, pisal sem povzetke iz objavljenega gradiva, nanašajoče se zlasti na problematiko Slovencev v Italiji. V tistem času sem spremljal tudi historiografska prizadevanja v deželi Furlaniji Julijski krajini in objavil o tem nekaj člankov. Tudi v *Kroniki*, časopisu za slovensko krajevno zgodovino, sem poročal o krajevnih izdajah, a teh je bilo tedaj, če pomislim na sedanost, izjemno malo. Ko sem prišel maja leta 1965 v Goriški muzej, se je delo nadaljevalo, vendar s spremenjenimi vsebinskimi poudarki. Stiki so se vzpostavili s Pokrajinskim muzejem v Gorici. Ustanovo je takrat vodil Guido Bradaschia, ki je bil sicer amater, a zelo prisrčen človek. Leta štiriinšestdesetega sem že objavil prvi članek v reviji *Studi Goriziani*. Zelo pomembno se mi je zdelo, da Italijani izvedo, kaj smo Slovenci naredili na področju krajevnega domoznanstva Goriške. Zahajal sem tudi v semeniško knjižnico, ki jo je vodil monsignor Francesco Spesot, tudi krajevni zgodovinar in dober poznavalec Slovencev. S Pokrajinskim muzejem v Gorici smo si izmenjevali knjige. Prizadeval sem si, da bi imel Goriški muzej čim več publikacij s te in one strani meje, kar si še vedno prizadevamo tudi na Raziskovalni postaji ZRC SAZU v Novi Gorici, ne oziraje se na to ali je objava kvalitetna ali pa ne. Še vedno sem prepričan, kljub spletu, da je za raziskovalno ustanovo pomembna bogata knjižnica, ki je na tekočem tudi z vsemi novitetami. Pred skoraj pol stoletja se je začelo sodelovanje na polju domoznanstva, posameznikov in ustanov ob naši zahodni meji, ki se nadaljuje še danes in ga tudi nove razmere ob

meji, zlasti od maja 2004 dalje, niso prav posebno nadgradile.

Bili ste torej v dobrih odnosih s kulturnimi institucijami v Gorici – z muzejem, knjižnico ...

Da, tudi z arhivi, državnim, pokrajinskim in nadškofijskim v Gorici. Morda je bilo manj pristno sodelovanje z državnim arhivom, ki še vedno deluje bolj uradniško in je tudi v Gorici drugače vključen v kulturna dogajanja mesta. Njegovi uslužbenci prihajajo iz raznih predelov italijanske države in so manj povezani s prostorom, na katerem deluje. Ta značilnost pa ima prednost, ker so ljudje iz notranjosti Italije v mnogo manjši meri dovzetni za vplive obmejnega italijanskega nacionalizma, ki še vedno občasno vzbuja pozornost s svojo protislovensko naravnostjo (dogodki v začetku novembra 2008 v Gorici).

Kako sprejemate slovenski zamejski prostor?

Nanj sem vedno gledal in še vedno gledam kot na del slovenskega kulturnega prostora, čeravno v drugi državni skupnosti. Pripadam generaciji, ki je poznala čas, ko Goriške še ni delila državna meja. Vi mlajši te skupnosti niste doživeli. Poleg tega je obsoški predel zahodne Slovenije narodnostno mešano ozemlje in tu so skozi stoletja nastajali značilni italijansko-slovenski odnosi sožitja. Sosedje smo se marali in se tudi nismo marali. Jezik je bil pogosto tista ovira, ki je ustvarjala pregrade nepoznavanja in nerazumevanja med sosedoma. Na take in podobne probleme je že od davna opozarjala slovenska in v mnogo manjši meri tudi italijanska javnost. Zdelo se mi je primerno, da Slovenci, kar nas je s področja domoznanstva, delamo zato, da bi nas Italijani spoznali. V tistem času, ko sem se začel uvajati v te odnose, pa je tudi pri Italijanih že prihajalo do neke otoplitve. Pojavljali so se glasovi, da je treba Slovence poznati, da jih je treba imeti za enakovredne partnerje. Pred poldrugim stoletjem, v dobi narodne prebuje je bilo drugače. Zato je bilo potem treba veliko storiti in tudi prepustiti času, da je odstranjeval pregrade. Tako sem devetinšestdesetega leta sodeloval na simpoziju, ki ga je priredilo

Furlansko filološko društvo (Società filologica friulana) ob petdesetletnici svojega obstoja; imel sem predavanje o Štefanu Kociančiču in o Furlaniji v njegovem delovanju. Zdelo se mi je pomembno, da sem Kociančiča predstavili Italijanom, ker so ga slabo poznali. Ne trdim, da ga je Italijanom odkril moj članek, daleč od tega, toda leta 1984 je Inštitut za versko in socialno zgodovino (Istituto di storia sociale e religiosa) priredil simpozij v počastitev stoletnice Kociančičeve smrti. Bil je sploh prvi Slovenec, ki mu je italijanska stran namenila simpozij. S tem sem že prešel v novejši čas, ko so se stvari vendar drugače postavljale.

Se vam zdi, da je k obmejnemu sodelovanju kaj pripomogel tudi padec schengenske meje med Slovenijo in Italijo, ali se je pravzaprav vse zgodilo že pred tem?

Nekaj o tem sem že povedal zgoraj. Mislim, da je sodelovanje na polju domoznanskih ved doseglo raven, ki jo je po intenziteti mogoče še nekoliko preseči, važnejše pa je, kako v prihodnje spreminjati metodologijo in vsebinske sklope dela in vse prilagajati sedanjosti. Ne morem trditi, da se slovenski in italijanski domoznanci niso poznali že v letih pred prvo svetovno vojno in da je sodelovanje v času med obema svetovnima vojnama povsem zamrlo. Toda danes so drugačne razmere. Prevedena je bila, na primer, obsežna knjiga Rajka Bratoža o zgodnjem krščanstvu (*Il cristianesimo aquileiese prima di Costantino*, 1999), slovenski pisci sodelujejo na italijanskih zgodovinskih simpozijih, objavljajo v italijanskih publikacijah itd. Sem pa tja moti zbranost in ustvarjalnost kdo iz desnih krogov, ki ne zmore preseči problema fojb in deportacij. Nove razmere na meji niso v ničemer spremenile ustaljenega sodelovanja, ki se bo odvijalo tudi v prihodnje. Pomembno je, da so tudi mlajše generacije vključene v ta proces. Nekaj drugega je, kar bo treba doseči – enakopravnost v jezikovni rabi. Pravilno in pravično bi bilo, da v obmejnem prostoru na mednarodnih srečanjih tudi Slovenci govorimo v materinem jeziku in da organizator poskrbi za prevajalca. Mislim, da se za domoznance z obmejnega prostora spo-

dobi, da obvladajo sosednji jezik vsaj pasivno. Ni prave znanstvene razprave, če raziskovalec ne upošteva ustreznih virov in literature v slovenskem ali italijanskem jeziku in seveda za starejša obdobja tudi v nemščini in latinščini. Slovenščina je eden od jezikov Evropske zveze, tega se premalo zavedamo.

Ko ste nastopili mesto ravnatelja v Goriškem muzeju, ste bili pravzaprav eden od intelektualcev, ki jih je tedanji župan Jožko Štrukelj pripeljal nazaj na Goriško. Kaj je pomenilo njegovo županovanje za intelektualni in kulturni razvoj Nove Gorice oziroma konkretno za Goriški muzej?

Dejansko je obdobje županovanja Jožka Štruklja predstavljalo posebno poglavje v zgodovini novogoriške občine. Štrukelj se je spretno zoperstavljal rigidnosti, pri kateri je vztrajala politika socialistične družbene skupnosti. Zavzemal se je za liberalizacijo na gospodarskem področju, iskal je nova pota družbenega razvoja v okviru občinskih meja. Pričel je s kadrovskimi namestitvami, saj je občinsko upravo povsem pomladil. Prizadeval si je, da so ustrezni kadri zasedli vodilna in druga mesta v industriji, šolstvu, kulturi itd. Tako so tudi mene že leta 1964 povabili, da se zaposlim v Goriškem muzeju, in tu sem se zaposlil 1. maja 1965. Že konec novembra istega leta sem postal ravnatelj muzeja. Za svojo prvo nalogo sem kot ravnatelj namerno izbral ureditev razstavnih in poslovnih prostorov Goriškega muzeja v gradu Kromberk. Ta lokacija je imela le eno pomanjkljivost, oddaljenost od središča Nove Gorice, ki jo takrat, glede na nekoliko šibko razvitost avtomobilizma, ni bilo lahko premagovati.

Ko ste prevzeli položaj ravnatelja, ste nekeje zapisali, se je v petih letih pokazalo, kam gre razvoj Goriškega muzeja. Na osnovi česa ste postavili smernice njegovega razvoja? Recimo, če izpostavimo razvoj zbirk ...

Moj ideal je bil pripraviti razstavo primorske zgodovine, seveda interdisciplinarno. Ker tega takrat ni bilo mogoče uresničiti v gradu Kromberk, smo načrt nekoliko razdrobili in ga skušali uresničevati na drugih lokacijah.

Ustvarjali smo nove muzejske zbirke ali že obstoječe (Tolmin, Vrsno, Trenta, Štanjel, Medana) spreminjali. Načrtovali smo tudi pregled primorske ljudske kulture v gradu Dobrovo, načrt muzejske zbirke NOB na Primorskem (Solkan). Ni bilo lahko, uresničevanje je potekalo na daljši rok, kot smo si želeli. Sedanji čas lepo priča o razvoju, zlasti ko pomislim na razvoj muzejev in muzejskih zbirk v Štanjelu, Trenti, Tolminu in na to, da so nastale nove muzejske ustanove, zlasti Kobariški muzej.

Kakšne so bile sicer tendence po Sloveniji? Najbrž je bilo tedaj povsod podobno.

Bilo je skoraj povsod podobno. Veliko smo govorili in načrtovali, tudi takrat ko smo v Skupnosti muzejev Slovenije pripravljali muzej slovenske zgodovine. Še danes ta načrt ni uresničen. Dolgo časovno razdobje uresničevanja načrtov je prinašalo mnoge spremembe. Poleg tega so od časa do časa nastajale nove strokovne pobude in pojavljali so se novi pogledi.

Kaj pa je muzeju prineslo županovanje Jožka Štruklja? Bil je vendarle samo štiri leta ...

Mislim, da nam je prineslo mnogo, zlasti pa spoznanje, da muzeji niso na repu družbenega dogajanja in da morajo v tem dogajanju sodelovati. Tudi povezava muzeja s turizmom in s tem odprtje gostišča Grajska klet na gradu Kromberk je zrasla v tistem času.

Je takrat Goriški muzej financirala občina?

Da, za nekatere akcije pa je denar prišel iz republiških virov. Arheolog Drago Svolfšak – z njim sva bila vsaj štiri leta v muzeju edina, ki sva imela ustrezno izobrazbo –, se je usmeril v arheologijo. Od leta 1964, ko je nastopil službo, je imel nekaj velikih zaščitnih izkopavanj, ki so jih plačevali investitorji. Leta 1972 smo v precejšnji meri obnovili grad Kromberk, a morali bi pozidati še en porušeni stolp. V popotresni obnovi (po potresu 1976) je bil grad Kromberk v celoti obnovljen. Iz sredstev za popotresno obnovo je bil deloma obnovljen tudi grad Dobrovo. Med svojim vodenjem muzeja sem zagovarjal stališče, da je temeljno delo muzeja na predmetih (akcesija, inventarizacija, restavriranje), na pre-

mični kulturni dediščini, istočasno pa je treba skrbeti za stike z javnostjo (razstave, publikacije). Inventarizacije muzejskega gradiva za časa mojega delovanja v Goriškem muzeju nismo uspeli uresničiti v optimalni meri. Pač pa je to dosegel Janez Pirc v Tolminu, ki je popisal celotno gradivo, predvsem etnološke predmete, ki jih je hranila Tolminska muzejska zbirka, danes Tolminski muzej.

Je bil Pirc zaposlen kot etnolog? V tedanji Tolminski muzejski zbirki pa je bila takrat verjetno še aktivna tudi Marija Rutarjeva.

Bil je kustos. Z vso natančnostjo je opravil ogromno dela. Take naloge v Goriškem muzeju nismo uspeli dokončati tudi zato, ker so nam enostavno dnevne zadeve jemale potrebni čas. Rutarjeva je pri tem precej sodelovala. Imela je bogate terenske zapiske, saj je bila izjemno vestna zapisovalka. To je Pircu zelo olajšalo delo.

Nekoliko kasneje je Naško Križnar, etnolog v Goriškem muzeju, veliko fotografiral, snemal in pravzaprav delal druge stvari, zato pa ni uspel inventarizirati toliko etnoloških predmetov. Ali je imel kot kustos za etnologijo predhodnike, vsaj kar zadeva terensko delo?

Z Naškom Križnarjem so se stvari postavile drugače. Vendar moram povedati, da je prvo muzejsko topografijo ozemlja, na katerem je deloval Goriški muzej, opravil Ludvik Zorzut pred letom 1950, in sicer še kot poverjenik za spomeniško varstvo in muzej prosvetnega oddelka goriške oblasti v Postojni. Terenske zapiske je zapustil tudi ravnatelj Goriškega muzeja Karel Plestenjak. Mislim, da je šel v svojem delu Naško Križnar nekaj korakov dalje. Terenske raziskave je preoblikoval v muzejske razstave in monografske objave.

Raziskave, kajne.

Začel je raziskovati planine v Trenti, nadaljeval je z raziskavo ozemlja med Predmejo in Otlico. Rezultate raziskav je objavil. Ni mu pa uspelo na podoben način napisati poročila o raziskavah Krasa in poročila o raziskavi območja na levi strani mejne reke Idrije. Po-

tem pa ga je prevzel film in študij etnološkega filma. Nadvse zadovoljen sem, da je to svoje nagnjenje začel uspešno uresničevati prav v Goriškem muzeju.

Kako vas je sprejela Marija Rutar, ko ste tako mladi prevzeli ravnateljsko mesto v Goriškem muzeju?

Mislím, da zelo sodelovalno. Takrat, ko so se začeli najini stiki, sem bil že toliko dozorrel, da sem ji kljub starostni razliki, ki je bila med nama, vzbudil potrebno zaupanje. Spoštoval sem jo, njeno znanje, njeno vnemo ter zaljubljenost v domače kraje. Zadovoljen sem, da sem jo še dodatno vzpodbudil pri pisanju etnoloških sestavkov.

Kaj bi lahko rekli, da ste se naučili od nje?

Od nje sem se naučil marsičesa. Všeč mi je bilo, da ni štedila s časom, ki ga je namenjala muzejskemu delu; bila mu je vsa predana. Ob vsakem predmetu, ki ga je odkrila na terenu in ga pridobila za muzejsko zbirko v Tolminu, ni skrivala prísrčnega veselja. Lepi so spomini na tiste dni, ki sva jih prebila na terenskem delu po različnih koncih Tolminske. V tistem času, okoli leta 1970, v Goriškem muzeju ni bilo etnologa. Bil sem nekak vršilec dolžnosti etnologa, imel pa sem tudi prevozno sredstvo, kar je bilo tedaj in je seveda še danes nujno za vsako etnološko terensko delo. Obiskovanje terena je bilo nujno in tako sva z Rutarjevo veliko hodila po Breginjskem kotu, po Trebušah, Baški grapi, Trenti, nekoč sva šla tudi na Kras.

To je bilo v šestdesetih letih ali ...

Da, na prelomu šestdesetih in sedemdesetih let, vse do prihoda Naška Križnarja (1972). Seveda sem še obiskoval teren, a vendar ne več tako intenzivno. Zanimali so me zlasti privatni arhivi, knjižnice, ilustrativno gradivo itd.

In potem je Marija Rutarjeva tudi Naška Križnarja uvedla v terensko delo?

Tudi. Naško Križnar pa je bil že profiliran etnolog in ni imel tistih ljubiteljskih navdihov, ki jih Rutarjeva ni znala in hotela preseči. S Križnarjem je zavel nov veter in njegovo na-

gnjenje k filmu sem že omenil. V Goriškem muzeju ni imel ovir, da se s filmom ne bi ukvarjal. Ovira so bila le sredstva za ustrezne aparature. Mislim, da je tudi čas, ki ga je Križnar prebil na Primorskem, izdatno pripomogel k formiranju njegovega strokovnega jaza.

Na podlagi svojega pregleda delovanja Goriškega muzeja lahko sklepam, da se je ta v sedemdesetih letih pa tudi še na začetku osemdesetih uvrščal v vrh slovenskega muzealstva. Bi se strinjali s tem?

To bi težko trdil. Res, da je to tudi obdobje, v katerem sem vodil muzej. Muzej je imel v sedemdesetih letih močno strokovno ekipo. Ne bom izpostavljaj imen strokovnih sodelavcev, da ne bi po nepotrebnem buril občutljivosti. Bili smo dovolj enotni v pogledih na delo, ki smo ga posamezno ali pa skupno opravljali. Bilo je veliko navdušenja, ki je pregnalo pojave malodušja. Toda osemdeseta leta so prinesla mnoge razlike. Nekateri nosilci muzejskega dela so našli nove strokovne izzive v drugih sorodnih ustanovah (Naško Križnar, Drago Svobljak), nekaterim pa je pojemala sapa, zato so jim postajali drugi problemi važnejši od strokovnih. Občutil sem neudobnost pri vodenju muzeja in sem sredi leta 1987 odšel iz muzejske stroke v znanstvenoraziskovalno.

V enem od pregledov dela Goriškega muzeja ste zapisali, da so s časom napredovale metode dela pri razstavnih prezentacijah, kar je navdihovalo muzejske delavce. Ali se v teh okvirjih omenja pokojnega Mirka Šuligoja?

Mirko Šuligoj je bil restavrator, vendar priučen in nekakšen mojster za vse. Bil je odličen sodelavec za muzej, saj je bil sposoben vsega. Hitro se je učil in naučil. Bil je doma iz Lokovcev. Lokovčani kot tudi drugi prebivalci goriških Gor znajo poprijeti za vsako delo in se vsega lotijo, kot ugotavljamo ljudje iz doline.

Poleg tega ste zaposleni v muzeju delali nekaj, kar ni pred vami še nihče. To vas je najverjetneje zelo motiviralo?

Da, to zagotovo. Delali smo vse na novo in zadovoljen sem, da smo v Goriškem muzeju dali velike poudarke restavratorski služ-

bi. Rezultati so bili in so očitni. Restavratorski in konservatorski oddelek Goriškega muzeja sta muzeju v ponos. Pomembno pa je, da svoj poklic opravljata zadovoljno in prizadevno; če tega ne zmoreš, ne računaj na uspešnost.

V prvi številki Izvestja Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici ste zapisali, da prizadevanja Goriškega muzeja, da bi razširil svoje delovanje tudi na področje znanstvenoraziskovalnega dela, niso bila uspešna. Vendar pa teh tendenc in tudi dejanskih rezultatov ni mogoče spregledati. Zanima me, kdaj so se začele te tendence in ali ste vi v teh prizadevanjih morda predvidevali ustanovitev kakšnih posebnih oddelkov ali zaposlitev posebnega kadra?

Ko sem spoznal, da mi je vodenje muzeja vzelo veliko elana in da mi je za raziskovalno delovanje ostalo malo časa, sem pomislil, da bi lahko svoje moči usmeril v bolj intenzivno proučevanje zgodovine. Tako sem načrtoval ustanovitev raziskovalnega oddelka za področje zgodovine znotraj muzeja. Predvidel sem, da bi lahko v takem oddelku delovala še dva ali trije zgodovinarji. Tak oddelek bi lahko bil zametek nekega kasnejšega samostojnega inštituta ali pa podružnica enega od raziskovalnih zavodov iz Ljubljane (ZRC SAZU, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja ali pa Inštitut za narodnostna vprašanja). Ne smem pa prezreti, da je bila osnova raziskovalnega dela muzeja tudi publikacija *Goriški letnik*, ki je prvič izšla leta 1974 in je z objavo v letu 2008 dosegla že dvaintrideseto številko.

Torej bi bilo to v okviru muzeja?

V okviru muzeja najprej, potem pa bi lahko načrtovali drugačno pot ... V Kopru so začeli v okviru muzeja, iz tega je potem nastalo Znanstvenoraziskovalno središče in posredno tudi Univerza; pobudnika sta bila dr. Darko Darovec in bivši direktor muzeja Salvator Žitko. Dr. Lucija Čok jima je pomagala in so uspeli, ker niso naleteli na ovire, ki bi jih pogojevali interesi čudne vrste, ki pa sem jih zaznal v Goriškem muzeju. Pri snovanju raziskovalnega oddelka sva bila s Slavico Plahuta osamljena. Tudi pri družbenopolitičnih organizacijah novogoriške

občine ni bilo pravega razumevanja. Ali je bila to za goriški prostor zamujena priložnost?

Potem pa se je pojavila priložnost za vaše raziskovalno delo v okviru Zgodovinskega inštituta Milka Kosa Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU ...

Po dvaindvajsetih letih (1965–1987) dela na vodstvenem položaju sem torej čutil, kot že povedano, potrebo po spremembi. Nisem imel več pravega elana, da bi nadaljeval. Začel sem s sedemindvajsetim letom, ko sem bil premlad in brez izkušenj, zato sem se prezgodaj utrudil. Odločil sem se, da se odpovem mestu ravnatelja muzeja. Sredi leta 1987 je ZRC SAZU, tudi z vednostjo Skupščine občine Nova Gorica, realiziral dolgoletni načrt SAZU in drugih ljubljanskih ustanov (Inštitut za narodnostna vprašanja, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja) ter v Novi Gorici ustanovil Raziskovalno enoto Zgodovinskega inštituta ZRC SAZU. Od 1. julija 1987 do upokojitve (15. 10. 2004) sem bil edini redno zaposleni v tej enoti.

Tedaj je k temu veliko pripomogel zgodovinar dr. Stane Granda.

Zelo. Dr. Stane Granda, upravnik Zgodovinskega inštituta Milka Kosa, se je zavzel za ustanovitev novogoriške enote, prav tako tudi direktor ZRC SAZU dr. Mitja Zupančič. Bil je prvi poskus, da eden od inštitutov ZRC SAZU ustanovi svojo dislocirano enoto. Potem se je pojavil še problem Tumove zapuščine, katere izročitev javnosti so Tumovi potomci vezali na Novo Gorico. To je bil še dodaten razlog za delovanje novogoriške raziskovalne enote. Leta 2004 je nastala Raziskovalna postaja ZRC SAZU.

Kje ste bili najprej nastanjeni?

V prostorih centra Iskra Delta, kjer sta veliko naklonjenost pokazala magistra Lucijan Vuga in Boris Nemeč. Takrat še nismo hranili Tumove zapuščine. Ko je Iskra Delta menjala lastnika, se je enota preselil v stavbo Mestne občine Nova Gorica, od tam pa na sedanji sedež (Delpinova 12), ki ga je oddala v najem Mestna občina Nova Gorica, z lastnim deležem pa ga je uredila ZRC SAZU. Sicer pa je delo

Enote kot tudi Raziskovalne postaje finančno podpirala in še podpira Skupščina občine oziroma Mestna občina Nova Gorica.

Spoštovani, najlepša hvala, da ste si vzeli čas za pogovor in želim vam uspešno delo še naprej!

Vesna Mia Ipavec
mag. etnologije in kulturne antropologije,
Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU
vesna@zrc-sazu.si